

Súd:	Najvyšší súd SR
Spisová značka:	1Cdo/263/2021
Identifikačné číslo spisu:	4409212043
Dátum vydania rozhodnutia:	29.11.2023
Meno a priezvisko:	JUDr. Radoslav Svitana
Funkcia:	súdca
ECLI:	ECLI:SK:NSSR:2023:4409212043.1

ROZSUDOK

Najvyšší súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu JUDr. Martina Vladíka a členov senátu JUDr. Eriky Šobichovej a JUDr. Radoslava Svitana, PhD., v spore žalobcov: 1/ T. V. P., narodená XX. U. XXXX, B. Z., H. Y. XX, 2/ nesvojprávna Y. W.W., narodená X. J. XXXX, B. Z.T., R. XX, zastúpená opatrovníkom T. U., narodeným X. K. XXXX, B. Z., U. X, 3/ T. U., narodený X. K. XXXX, B. Z., U. X, 4/ Ľ. U., narodený XX. H. XXXX, B. Z. U. X, 5/ T. W., narodený X. T. XXXX, X. XX, 6/ C. W., narodený XX. Y. XXXX, B. Z., R. XX, žalobcovia 1/ až 5/ zastúpení Advokátskou kanceláriou Timoranská & Štofková s.r.o., Nové Zámky, Pribinova 9, IČO: 36 813 401, proti žalovaným: 1/ N. W.Č., narodená XX. C. XXXX, Š.D., T. XX, 2/ L. P., narodený XX. Y. XXXX, Z. XXX, zastúpený advokátkou Mgr. Elenou Szabóovou, Nové Zámky, Hlavné námestie 7, o určenie vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam a o neplatnosť záložnej zmluvy, vedenom na Okresnom súde Nové Zámky pod sp. zn. 9C/199/2009, o dovolaní žalobcov 1/, 2/, 3/, 4/ a 5/ proti rozsudku Krajského súdu v Nitre z 31. mája 2018 č. k. 7Co/75/2016-615, takto

rozhodol:

Dovolanie žalobcov 1/, 2/, 3/, 4/ a 5/ z a m i e t a.

Žalovaní 1/ a 2/ majú proti žalobcom 1/, 2/, 3/, 4/ a 5/ nárok na náhradu trov dovolacieho konania.

Odôvodnenie

1. Okresný súd Nové Zámky (ďalej aj ako „súd prvej inštancie“) rozsudkom zo dňa 7. októbra 2015 č. k. 9C/199/2009-540 zamietol žalobu v oboch petitoch (o určenie, že tam vymedzené nehnuteľnosti patrili ku dňu smrti v celosti do vlastníctva T. W. a o neplatnosť záložnej zmluvy) a rozhodol o trovách konania a trovách štátu. Z dedičského spisu Okresného súdu Nové Zámky sp. zn. 8D/568/2009 mal preukázané, že žalobcovia sú dedičia po poručiťke T.Á. W., zomrelej XX. B. XXXX, ktorá dňa XX. T. XXXX uzavrela so žalovanou 1/ zaopatrovaciu zmluvu, ktorou T. W. previedla nehnuteľnosti špecifikované v zmluve do výlučného vlastníctva žalovanej 1/ za jej doživotné zaopatrovanie. Rozsudkom zo dňa 24. júna 2009 č. k. 7Ps/6/2009-36 Okresný súd Nové Zámky pozbavil T. W. spôsobilosti na právne úkony a za opatrovníčku jej ustanovil žalobkyňu 1/. V uvedenom konaní (o pozbavení spôsobilosti) znalkyňa T. I.P. W. podala znalecký posudok, podľa ktorého T. W. trpela stredne ťažkou demenciou a nebola schopná vykonávať právne úkony v plnom rozsahu.

1.1. Súd sa ako predbežnou otázkou zaoberal namietanou neplatnosťou zaopatrovacej zmluvy podľa § 38 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Súdom ustanovený znalec z odboru psychiatrie J.. T.. W. O., S., sa v znaleckom posudku vyjadril tak, že nebohá trpela v čase spísania zaopatrovacej zmluvy t. j. dňa 11. marca 2009 stareckou demenciou nanajvýš stredného stupňa a pri tomto stupni ochorenia bola spôsobilá ovládať dostatočne svoje konanie a posúdiť dostatočne jeho následky. Na návrh žalobcov súd nariadil kontrolné znalecké dokazovanie. Znalec T.. T. U. v znaleckom posudku uviedol, že nebohá nebola ku dňu 11. marca 2009 psychiatricky liečená ani pozbavená právnej spôsobilosti. Typ demencie, ktorý bol alebo by bol diagnostikovaný znalkyňou T.. W., môže variovať, akcelerovať, môže sa prudko zhoršiť aj v priebehu týždňov - mesiacov. To znamená, že v marci 2009 nebohá ešte mohla byť právne spôsobilá a v júni 2009 už nie. Z hľadiska psychiatrického teda mohla byť v čase vykonania právneho úkonu schopná ho vykonať. Tiež uviedol, že znalkyňa pri vyšetrení alebo neurobila ani bazálny test na zistenie skóre dementného syndrómu. Neboli realizované ani ďalšie vyšetrenia, ktoré mohli objektivizovať typ dementnej poruchy a jej vývoj.

1.2. Po vypočutí všetkých troch znalcov, ako aj ďalších svedkov a po vykonaní listinných dôkazov dospel súd prvej inštancie k záveru, že prevodkyňa vykonala právny úkon zaopatrovacej zmluvy dňa 11. marca 2009 plne spôsobilá takýto právny úkon vykonať, poznajúc právne následky tohto úkonu. Nikdy nebola psychiatricky liečená, trpela len bežnými ochoreniami. Množstvo svedkov vypočutých na pojednávaniach potvrdilo, že poručiť napriek svojmu veku bola plne spôsobilá vykonávať právne úkony a bola zorientovaná v čase a priestore, dokonca si sama podávala a konzultovala daňové priznanie. Poukázal na správu polície zo dňa 3. apríla 2009, podľa ktorej si T. W. osobne vybavovala záležitosti ohľadom nového občianskeho preukazu. Súd prvej inštancie konštatoval, že znalecké posudky oboch znalcov pribratých v tomto konaní majú vyššiu dôkaznú silu ako listinný dôkaz predložený žalobcami, a to znalecký posudok T.. W., o ktorého záveroch vyjadrili pochybnosti obaja súdom pribratí znalci, ktorí vyhodnotili úroveň spracovania znaleckého posudku T.. W. tak, že nemala pri vypracovaní svojho posudku zabezpečenú ani len zdravotnú dokumentáciu, čo je z hľadiska znaleckého neprípustné pre vyhotovenie znaleckého posudku. Súd poukázal na to, že T.. W. sama vo svojom písomnom vyjadrení zo dňa 20. marca 2014 spochybnila vlastné závery znaleckého posudku, keď uviedla, že retrospektívne spätne nie je možné určiť, či poručiť trpela akoukoľvek demenciou v čase spísania zaopatrovacej zmluvy.

2. Na odvolanie žalobcov Krajský súd v Nitre (ďalej aj ako „odvolací súd“) rozsudkom z 31. mája 2018 č. k. 7Co/75/2016-615 potvrdil rozsudok súdu prvej inštancie v oboch zamietajúcich výrokoch aj vo výroku o trovách štátu; zmenil len výrok o trovách strán sporu. V odôvodnení konštatoval, že duševná porucha sa musí zistiť v súlade s poznatkami príslušných vedných disciplín a musí sa viazať na okamih urobenia právneho úkonu. Pre určenie neplatnosti právneho úkonu sa vyžaduje bezpečné zistenie, že účastník právneho úkonu nedokázal posúdiť následky svojho konania alebo svoje konanie ovládnuť. Súd prvej inštancie prijaté právne závery primerane vysvetlil. Záver o nezistení duševnej poruchy u prevodkyne v čase uzatvorenia zaopatrovacej zmluvy, ktorá by ju robila na tento úkon nespôsobilou, oprel o závery znaleckých posudkov vypracovaných v tomto konaní, ktoré sú zhodné a jednoznačné. Námietkou žalobcov, že tieto posudky sú v rozpore s posudkom T.. W., sa znalci zaoberali a vysvetlili, že v čase spísania zaopatrovacej zmluvy dňa 11. marca 2009 síce T. W. mohla trpieť duševnou poruchou (demenciou nanajvýš stredného stupňa), avšak táto ju nerobila duševne nespôsobilou na uskutočnenie takéhoto úkonu.

3. Proti uvedenému rozsudku odvolacieho súdu podali dovolanie žalobcovia 1/, 2/, 3/, 4/ a 5/ (ďalej aj ako „dovolatelia“) z dôvodov podľa § 420 písm. f) a § 421 ods. 1 písm. b) Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“). Navrhli, aby odvolací súd napadnutý rozsudok odvolacieho súdu zrušil a vec vrátil odvolaciemu súdu na ďalšie konanie. Uviedli, že z vykonaného dokazovania vyplynulo, že krátko po uzavretí zaopatrovacej zmluvy bol podaný návrh na obmedzenie spôsobilosti T. W., pričom poukazujú na správanie sa T. W.G.R., ktoré vykazovalo známky duševnej poruchy nielen z pohľadu laika, ale tiež z pohľadu všeobecného lekára, ktorý podanie takéhoto návrhu po vyšetrení v domácom prostredí doporučil. V konaní o pozbavenie spôsobilosti na právne úkony bol J.. W. vypracovaný znalecký posudok, a to na základe riadneho psychiatrického vyšetrenia T. W.. Odvolací súd sa stotožnil s právnym názorom súdu prvej inštancie, že na znalecký posudok T.. W. sa má prihliadať ako na dôkaz

listinou, hoci jedine závery tohto znaleckého posudku boli výsledkom vyšetrení poručiťky a ich medicínskeho zhodnotenia. Podľa dovolateľov odvolací súd posúdil vykonané dokazovanie znaleckými posudkami len formálne, a to z ich záverov, nezaoberajúc sa okolnosťami, ktoré viedli znalcov k ich záverom. Vychádzal výlučne z toho, že znalecký posudok urobený mimo konania nemá dôkaznú silu zodpovedajúcu znaleckým posudkom vyhotoveným v konaní.

3.1. Dovolatelia zdôraznili, že T.. W. dospela k svojmu záveru na základe reálneho vyšetrenia T. W., pričom uviedla, že pozná aj rodinnú anamnézu, kde aj dcéra je pozbavená spôsobilosti na právne úkony pre duševnú poruchu. Zároveň nebolo sporné ani to, že v zdravotnej dokumentácii zomrelej sa nenachádzali žiadne záznamy, o ktoré by bolo možné oprieť znalecké závery, a teda jediným prípadom, kedy bola T. W. na duševný stav a psychické poruchy vyšetrená, boli vyšetrenia J.. W.. Oba znalecké posudky vyhotovené znalcami v konaní síce formálne obsahovali znaky znaleckého posudku, avšak, čo do obsahu nevychádzali zo žiadnych odborných medicínskych záverov. Znalci, nemajúc sa o aké odborné podklady a argumenty oprieť, vychádzali z vykonaného dokazovania v konaní, a to konkrétne z výpovedí svedkov, teda zhodnotili skôr vykonané dokazovanie a na takomto základe prijali záver, že T. W. žiadnou duševnou poruchou netrpela. Podľa dovolateľov oba znalecké posudky, vyhotovené v súdnom konaní, trpeli, čo do ich obsahu takou vadou, pre ktorú nemali byť ich závery ako závery vyplývajúce zo znaleckých posudkov, prijaté.

3.2. Nesprávny procesný postup videli žalobcovia v hodnotení znaleckého posudku vykonaného mimo konania za listinný dôkaz a v miere jeho vplyvu na rozhodnutie vo veci samej. Zároveň podľa nich vzhľadom na obsah znaleckých posudkov produkovaných v konaní mal súd ich závery odmietnuť z dôvodu, že po stránke odbornej nezodpovedali požiadavkám, ktoré sa kladú na zdôvodnenie záverov medicínskeho znaleckého posudku, keď oba posudky postrádali akúkoľvek súvislosť medzi svojimi závermi a postupmi znalcov, na základe ktorých k takýmto záverom dospeli. Inak tomu ani byť nemohlo, keďže ani jeden zo znalcov T. W. nikdy nevidel, nevyšetroval ju a nemal k dispozícii žiadne výsledky iných vyšetrení duševného stavu, okrem tých, ktoré vyšetrením zhromaždila T.. W.. Dovolatelia vyjadrili názor, že pokiaľ znalecký posudok nevychádza z odborného medicínskeho vyšetrenia dotknutej osoby, ale z výpovede svedkov, nemožno bez ohľadu na formu po obsahovej stránke mať za to, že jeho závery majú právnu silu odborného posúdenia zdravotného stavu.

3.3. Podľa dovolateľov bolo rozhodnuté v ich neprospech v dôsledku nesprávneho posúdenia váhy dôkazného prostriedku, keď znalecké dokazovanie nariadené v súdnom konaní súd nesprávne hodnotil ako dôkaz, ktorý mal byť výsledkom odborných znalostí znalcov, pričom obsah týchto znaleckých posudkov je nepresvedčivý a jeho závery sú nepreskúmateľné. Bolo zrejmé, že znalci nemali na rozdiel od T.. W. žiadne východiskové podklady, o ktoré opreli svoje závery a ich závery teda ani nebolo možné posúdiť z hľadiska použitých metód a postupov. Znalecké posudky, ktoré nevychádzali z vykonaného vyšetrenia dotknutej osoby, nemohli byť podkladom pre rozhodnutie, a teda nemalo sa na ne prihliadať. Ďalej dovocatelia uviedli, že za správny by považovali postup, ktorým by súd zrovnoprávnil všetky vykonané dôkazy, pričom pokiaľ by prihliadol na ich námietky o obsahu a výsledkoch oboch podaných znaleckých posudkov, musel by mať za to, že žalobcovia uniesli dôkazné bremeno k nedostatku spôsobilosti na právne úkony T. W., a to nielen na základe znaleckého posudku J.. W., ale aj na základe iných dôkazov, predovšetkým tiež s prihliadnutím na výpoveď všeobecnej lekárky T.. J..

3.4. Ako právne otázky, ktoré v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu doposiaľ neboli vyriešené, dovocatelia uviedli: či je súd oprávnený sám posúdiť závery znaleckého posudku a vyhodnotiť ich z hľadiska postupov použitých pri ich vyhotovení za nerelevantné pre zodpovedanie uloženej otázky; či možno za vyššie uvedenej situácie prelomiť zásadu listinného dôkazu contra znaleckého posudku vyhotoveného v konaní v prípade, keď je potrebné hodnotiť spôsobilosť na konkrétny právny úkon v čase, kedy už nie je možné účastníka zmluvného vzťahu v dôsledku smrti vyšetriť a prijať tak závery skôr vyhotoveného znaleckého posudku, hoci aj spracovaného mimo súdneho konania za dôkaz, ktorý má dôkaznú silu vyššiu ako znalecký posudok vyhotovovaný bez príslušných medicínskych vyšetrení a postupov. Dovocatelia vyjadrili názor, že súd je oprávnený v rozsahu vlastných skúseností spochybniť aj odborné závery znalcov a rozpor medzi znaleckými posudkami vyhodnotiť sám. K tomu poukázali aj na nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. III. ÚS 299/06.

3.5. V závere dovolania dovocatelia formulovali ešte ďalšie právne otázky, ktoré doposiaľ neboli riešené v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu, a to: či môžu súdy hodnotiť odbornú stránku podaných znaleckých posudkov; či znalecký posudok, posudzovaný ako listinný dôkaz z dôvodu, že pochádza z

iného súdneho konania, sa môže svojou váhou vyrovnáť znaleckému posudku vypracovanému v konaní; či znalecký posudok na posúdenie duševnej poruchy pre účely spôsobilosti na právne úkony, ktorý vychádza z vyšetrenia dotknutej osoby, nemá mať pre závery súdov vo veci samej vždy prednosť pred takým znaleckým posudkom, ktorý v tej istej otázke vychádza výlučne z obsahu spisu, pokiaľ jeho súčasťou nie je zdravotná dokumentácia posudzovanej osoby.

4. Žalovaná 1/ v písomnom vyjadrení k dovolaniu žalobcov 1/ až 5/ navrhla, aby dovolací súd dovolanie odmietol, prípadne aby dovolanie zamietol. Uviedla, že odvolací súd rozhodol vecne správne, keď správne vyhodnotil dokazovanie a vec aj správne právne posúdil. Tiež vecne správne vyhodnotil námietky žalobcov uvedené v ich odvolaní. Odvolací súd v napadnutom rozsudku neriešil takú právnu otázku, ktorá v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu ešte nebola vyriešená. Predmetná právna otázka bola v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu opakovane vyriešená (napr. v rozhodnutí 2MCdo/4/2009) a odvolací súd plne rešpektoval rozhodovaciu prax dovolacieho súdu.

5. Podobne žalovaný 2/ v písomnom vyjadrení k dovolaniu navrhol, aby dovolací súd dovolanie odmietol pre jeho neprípustnosť, prípadne aby dovolanie zamietol. Uviedol, že dva znalecké posudky, ktoré boli v konaní vyhotovené a súdnymi znalcami vysvetlené a obhájené na pojednávaní, sa zhodli na tom, že znalecký posudok T.. W. používa terminológiu, ktorá nemá oporu v objektívnom zistení zdravotného stavu a ani nie je terminológiou lekárskou, odbornou („starecké zhlúpnutie“), a napokon aj sama T.. W. podala v konaní vyjadrenie, ktoré korešponduje s výsledkami znaleckého dokazovania. Súdni znalci vychádzali z dostupnej zdravotnej dokumentácie alebo jej, pričom v nej nenašli stopy po ochorení, ktoré by mohlo byť príčinou demencie, a zároveň z výpovedí v konaní vypočutých svedkov. Súd nie je oprávnený hodnotiť odbornú stránku znaleckého posudku. Súd môže vyhodnocovať znalecké posudky jednak z hľadiska ich formálnych náležitostí - a v tomto smere ani žalobcovia nevznášajú žiadne výhrady, a jednak z hľadiska ich úplnosti a logickosti. Otázka, či súd sám môže posúdiť závery znaleckého posudku a vyhodnotiť ich z hľadiska postupov, je podľa žalovaného 2/ zodpovedaná priamo znením zákona, preto nie je na túto otázku nutná odpoveď Najvyššieho súdu SR. Pokiaľ žalobcovia označili obsah znaleckých posudkov, ktoré boli v konaní vykonané, ako nepresvedčivé, žalovaný 2/ uviedol, že oba znalecké posudky boli presvedčivé a ich závery logické, čo sa nedá povedať o znaleckom posudku - listinnom dôkaze - T.. W., ktorá napokon sama ako svedok závery ňou vypracovaného znaleckého posudku spochybnila. Napokon k hodnoteniu znaleckých posudkov žalovaný 2/ poukázal na rozhodnutia dovolacieho súdu sp. zn. 6Cdo/111/2012, 2Cdo/51/2012, 3Cdo/61/2008 a 5Cdo/188/2010.

6. Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej aj ako „najvyšší súd“ alebo „dovolací súd“) ako súd príslušný na rozhodnutie o dovolaní (§ 35 CSP) po zistení, že dovolanie podala v stanovenej lehote (§ 427 ods. 1 CSP) strana sporu, v ktorej neprospech bolo napadnuté rozhodnutie vydané (§ 424 CSP), bez nariadenia pojednávania (§ 443 CSP) po preskúmaní, či dovolanie obsahuje zákonom predpísané náležitosti (§ 428 CSP) a či sú splnené podmienky podľa § 429 CSP, dospel k záveru, že dovolanie žalobcov 1, 2, 3, 4 a 5 vo vzťahu k dôvodu podľa § 431 CSP v spojení s § 420 písm. f) CSP nie je prípustné a je potrebné ho odmietnuť a vo vzťahu k dôvodu podľa § 432 v spojení s § 421 ods. 1 CSP je síce prípustné, avšak nedôvodné a je potrebné ho zamietnuť.

7. V prvom rade sa dovolací súd zaoberal právnymi dôsledkami skutočnosti, že (na rozdiel od žaloby a odvolania) dovolanie nepodali všetci právni nástupcovia po poručiťke T. W., ale iba časť žalobcov (dovolanie podali žalobcovia 1/ až 5/, kým žalobca 6/ sa k dovolaniu nepripojil). Ako vyplýva z konštantnej judikatúry Najvyššieho súdu SR (napr. R 42/1974, podobne 3Cdo/222/2010, 8Cdo/94/2018; prešlo aj kontrolou ústavnosti: II. ÚS 260/2011), v spore o určenie, že vec patrila ku dňu smrti do vlastníctva poručiťka (resp., že vec patrí do dedičstva po ňom) tvoria dedičia poručiťka nerozlučné spoločenstvo, a teda musia byť účastníkmi (stranami) takéhoto súdneho konania, a to všetci dedičia, ktorí dedičstvo neodmietli, nielen tí, na ktorých reálne prešla časť majetku z dedičstva po poručiťkovi (to preto, lebo s dedičstvom sú spojené nielen práva, ale aj povinnosti dedičov, a to aj v čase, keď ešte dedičstvo nebolo v dedičskom konaní prejednané, pričom práve pri takejto určovacej žalobe ide o novú vec, ktorá v dedičskom konaní nebola prejednávaná). Dovolací súd si je vedomý aj opačných názorov

vyplývajúcich z niektorých rozhodnutí Najvyššieho súdu Českej republiky (napr. 28Cdo/2375/2012), avšak pre potreby tu posudzovaného dovolania nie je potrebné otvárať diskusiu na túto tému.

8. Aj keď v spore o určenie, že vec patrila v čase smrti poručiteľa do jeho vlastníctva, musia byť účastníkmi všetci dedičia (či už na strane žalobcu alebo žalovaného) a ak tomu tak nie je, je potrebné žalobu zamietnuť, nie je nevyhnutné, aby dovolanie podávali všetci účastníci konania stojaci na tej istej procesnej strane. Z ustanovenia § 439 písm. b) CSP vyplýva, že ak ide o nerozlučné spoločenstvo, dovolanie môže podať len niektorý zo subjektov, pričom z povahy inštitútu nerozlučného spoločenstva vyplýva, že úkony jedného z členov spoločenstva sa týkajú aj ostatných členov spoločenstva (porov. § 77 ods. 1 CSP). V prípade dovolania podaného len niektorým členom (niektorými členmi) nerozlučného procesného spoločenstva by sa prípadné zrušenie rozsudku odvolacieho súdu muselo vzťahovať na všetkých účastníkov konania, teda odvolací súd (prípadne súd prvej inštancie, ak by dovolací súd zrušil aj jeho rozhodnutie a vrátil vec tomuto súdu) by prirodzene pokračoval v konaní so všetkými účastníkmi, aj s tými, ktorí neboli dovolateľmi. Na iniciovanie dovolacieho prieskumu však postačuje relevantné dovolanie jedného z účastníkov konania.

9. Vzhľadom na vyššie uvedené dovolací súd dospel k záveru, že smrť jednej z účastníkov konania na strane žalobcov (pôvodnej žalobkyne 7/ T. W.) nemá vplyv na rozhodovanie dovolacieho súdu. T. W. zomrela pred podaním dovolania ostatnými žalobcami, teda nebola dovolateľkou. Podstatné však je, že už v konaní pred súdom prvej inštancie a pred odvolacím súdom boli účastníkmi konania obaja dedičia po T. W. (žalobcovia 5/ a 6/), teda nebolo potrebné rozhodovať o pokračovaní v konaní s dedičmi po T. W. (§ 63 ods. 2 CSP).

10. O všetkých mimoriadnych opravných prostriedkoch platí, že narušenie princípu právnej istoty strán, ktorých vec bola právoplatne skončená (meritórnym rozhodnutím predstavujúcim res iudicata), musí byť vyvážené sprísnenými podmienkami prípustnosti. Právnu úpravu dovolania a dovolacieho konania, ktorá stanovuje podmienky, za ktorých môže byť výnimočne prelomená záväznosť už právoplatného rozhodnutia, nemožno interpretovať rozširujúco; namiesto je tu skôr reštriktívny výklad. Ak by najvyšší súd bez ohľadu na prípadnú neprípustnosť dovolania pristúpil k posúdeniu vecnej správnosti rozhodnutia odvolacieho súdu a na tom základe ho prípadne zrušil, porušil by základné právo na súdnu ochranu toho, kto stojí na opačnej procesnej strane [porovnaj rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) sp. zn. II. ÚS 172/03].

11. V zmysle § 419 CSP je proti rozhodnutiu odvolacieho súdu dovolanie prípustné, (len) ak to zákon pripúšťa. To znamená, že ak zákon výslovne neuvádza, že dovolanie je proti tomu - ktorému rozhodnutiu odvolacieho súdu prípustné, nemožno také rozhodnutie (úspešne) napadnúť dovolaním. Rozhodnutia odvolacieho súdu, proti ktorým je dovolanie prípustné, sú vymenované v ustanoveniach § 420 a § 421 CSP.

12. Podľa § 420 písm. f) CSP dovolanie je prípustné proti každému rozhodnutiu odvolacieho súdu vo veci samej alebo ktorým sa konanie končí, ak súd nesprávnym procesným postupom znemožnil strane, aby uskutočňovala jej patriace procesné práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces.

13. Dovolanie prípustné podľa § 420 možno odôvodniť iba tým, že v konaní došlo k vade uvedenej v tomto ustanovení. Dovolací dôvod sa vymedzí tak, že dovolateľ uvedie, v čom spočíva táto vada (§ 431 CSP).

14. Aj keď je dovolací súd viazaný skutkovým stavom tak, ako ho zistil odvolací súd (§ 442 CSP), môže preskúmať procesný postup odvolacieho súdu (resp. súdu prvej inštancie) pri vykonávaní a hodnotení dôkazov. Zásada viazanosti zisteným skutkovým stavom neznamena, že najvyšší súd je viazaný takou interpretáciou dôkazu, ktorá by v sebe obsahovala ničím nepodloženú účelovo vytvorenú domnienku. Rovnako túto zásadu nemožno interpretovať ako nemožnosť najvyššieho súdu reagovať na zjavný, ničím neodôvodnený, a preto arbitrárny skutkový omyl (porov. III. ÚS 104/2022). Preskúmanie

logickej, funkčnej a teleologickej konzistentnosti hodnotenia dôkazov je súčasťou posudzovania práva na spravodlivý proces. V tomto kontexte je teda hodnotenie dôkazov preskúmateľné. Podstatou dovolacieho prieskumu však nie je prehodnocovanie skutkového stavu dovolacím súdom, ale kontrola postupu súdov nižších inštancií pri procese jeho zisťovania a vyhodnocovania. Otázka, či súd pri zisťovaní skutkového stavu rešpektoval ústavno-procesné zásady (ako napr. zákaz tzv. deformácie dôkazu, či opomenutého dôkazu, zásadu rovnosti zbraní, priamosti, voľného hodnotenia dôkazov), je otázkou procesnoprávnou, ktorá môže byť prezentovaná dovolaciemu súdu v podanom dovolaní ako prípustný dovolací dôvod podľa § 420 písm. f) CSP. Zároveň je potrebné dodať, že nesprávne zistenie skutkového stavu má vplyv aj na nesprávne právne posúdenie veci (porov. I. ÚS 6/2018, 4Cdo/88/2019).

15. Ako dovolací dôvod podľa § 420 písm. f) CSP (tzv. dôvod zmätočnosti) dovolatelia uviedli, že odvolací súd vychádzal z toho, že znalecký posudok urobený mimo konania nemá dôkaznú silu zodpovedajúcu znaleckým posudkom vyhotoveným v konaní. Nesprávny procesný postup teda videli žalobcovia v hodnotení znaleckých posudkov. Z odôvodnenia rozsudkov súdu prvej inštancie a odvolacieho súdu (ktoré je potrebné vzhľadom na potvrdenie rozsudku súdu prvej inštancie dovolacím súdom posudzovať ako jednotný celok) však vyplýva, že oba sudy riadne vyhodnocovali obsah všetkých troch znaleckých posudkov bez ohľadu na to, či išlo o znalecký posudok predložený žalobcami alebo znalecké posudky vypracované na základe pribratia znalca v tomto súdnom konaní. Je zrejmé, že všetky tri znalecké posudky boli robené až po uzavretí predmetnej zaopatrovacej zmluvy. Ako konštatovali oba sudy nižšej inštancie, zo žiadneho z týchto troch znaleckých posudkov nebolo možné jednoznačne dospieť k záveru, že T. W. v čase uzavretia predmetnej zaopatrovacej zmluvy trpela takou duševnou poruchou, ktorá by ju robila neschopnou uskutočniť takýto úkon. Pritom neplatnosť právneho úkonu podľa § 38 ods. 2 Občianskeho zákonníka vyžaduje bezpečné zistenie, že účastník právneho úkonu nedokázal posúdiť následky svojho konania alebo svoje konanie ovládnuť (R 4/1971).

16. Neexistencia lekárskeho záznamu o psychiatrickom (prípadne psychologickom) vyšetrení alebo liečení T. W. neznamena, že súdom ustanovení znalci vypracovali znalecké posudky bez znalosti jej zdravotnej dokumentácie. V oboch znaleckých posudkoch znalci z jej zdravotnej dokumentácie citovali a uviedli, že psychiatrické záznamy v jej zdravotnej dokumentácii nie sú. Skutočnosť, že v zdravotnej dokumentácii T. W. sa nenachádzali žiadne záznamy o jej psychiatrickom vyšetrení či liečení pred uskutočnením predmetného právneho úkonu (čo aj samotní dovolatelia v dovolaní označili za nesporné), nemožno interpretovať tak, ako sa to snažia dovolatelia - že znalci nevychádzali zo žiadnych odborných medicínskych záverov. Naopak, znalci dospeli k nimí uvádzaným záverom práve použitím odborných medicínskych metód, zohľadňujúc neexistenciu záznamov v zdravotnej dokumentácii, ale aj výpovede svedkov v tomto spore, ktoré znalci tiež odborne vyhodnotili, či už v písomných posudkoch alebo pri výsluchu na pojednávaní (vrátane tvrdení všeobecnej lekárskej T. J., ktorá napokon na pojednávaní dňa 18. januára 2012 tiež uviedla, že T. W. navštívila doma až po uzavretí zaopatrovacej zmluvy, pričom predtým ju dva až tri roky nevidela a predtým na nej nebadala žiadne také správanie, ktoré by nasvedčovalo psychickej poruche).

17. Je tiež potrebné zdôrazniť, že v tomto prípade nešlo o priamy rozpor medzi závermi prvého znaleckého posudku (T. W.) a ďalšími dvoma znaleckými posudkami. Predovšetkým, znalecký posudok T. W. (vrátane vyšetrenia T. W.) bol vypracovaný až takmer tri mesiace po uzavretí predmetnej zaopatrovacej zmluvy. Na druhej strane, aj keď znalci ustanovení súdom v tomto konaní kriticky hodnotili postup a závery T. W., v konečnom dôsledku pripustili, že T. W. mohla v čase, keď bola vyšetrovaná znalkyňou T. W. trpieť duševnou poruchou (demenciou nanajvýš stredného stupňa), avšak táto ju v danom čase nerobila duševne nespôsobilou na uskutočnenie právneho úkonu (resp. nebolo preukázané, že by v tom čase trpela takou duševnou poruchou, ktorá by ju robila nespôsobilou na uskutočnenie právneho úkonu). Sudy napokon pripomenuli, že aj T. W. sama v písomnom vyjadrení zo dňa 20. marca 2014 uviedla, že spätne nie je možné určiť, či poručiťka trpela akoukoľvek demenciou v čase spísania zaopatrovacej zmluvy (čo síce podľa dovolacieho súdu nemožno hodnotiť ako spochybnenie záverov jej vlastného znaleckého posudku, v každom prípade však ide o relevantné vyjadrenie znalkyne k možnosti hodnotenia psychického stavu T. W. v čase pred jej vyšetrením

znalkyňou).

18. Z uvedeného vyplýva, že zamietnutie žaloby a jeho potvrdenie odvolacím súdom nebolo založené na nižšej dôkaznej sile znaleckého posudku T. W. oproti znaleckým posudkom znalcov ustanovených v tomto súdnom konaní. Aj keď súd prvej inštancie a odvolací súd považovali znalecký posudok znalkyne T. W. „len“ za listinný dôkaz (k právnej stránke hodnotenia dôkazov pozri nižšie), riadne vyhodnotili jeho obsah, a to samostatne aj v súvislosti s inými dôkazmi (znaleckými posudkami aj výpoveďami svedkov), pričom súd prvej inštancie všetkých troch znalcov aj ústne vypočul. Závery oboch súdov, že nebola preukázaná taká duševná porucha, ktorá by T. W. robila v čase uzavretia zaopatrovacej zmluvy nespôsobilou na tento právny úkon, logicky vyplývajú z vykonaného dokazovania, teda súdom nemožno vyčítať nesprávny procesný postup pri hodnotení dôkazov. Preto bolo potrebné (v súlade s ustálenou praxou konajúceho senátu najvyššieho súdu) dovolanie v tejto časti odmietnuť ako neprípustné podľa § 447 písm. f) CSP. Vzhľadom na prípustnosť dovolania z iných dovolacích dôvodov (§ 421 ods. 1 CSP) a zamietnutie dovolania v jeho prípustnej časti však odvolací súd nepovažoval za potrebné vo výroku rozsudku osobitne špecifikovať dovolacie námietky, ktoré by bolo potrebné ako neprípustné odmietnuť, keďže zamietnutie dovolania ako celku konzumuje jeho odmietnutie vo vzťahu k niektorým dovolacím dôvodom.

19. Pokiaľ ide o dovolacie námietky týkajúce sa nesprávneho právneho posúdenia veci, podľa § 421 ods. 1 písm. b) CSP je dovolanie prípustné proti rozhodnutiu odvolacieho súdu, ktorým sa potvrdilo alebo zmenilo rozhodnutie súdu prvej inštancie, ak rozhodnutie odvolacieho súdu záviselo od vyriešenia právnej otázky, ktorá v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu ešte nebola vyriešená.

20. Dovolanie prípustné podľa § 421 CSP možno odôvodniť iba tým, že rozhodnutie spočíva v nesprávnom právnom posúdení veci (§ 432 ods. 1 CSP). Dovolací dôvod sa vymedzí tak, že dovolateľ uvedie právne posúdenie veci, ktoré pokladá za nesprávne, a uvedie, v čom spočíva nesprávnosť tohto právneho posúdenia (§ 432 ods. 2 CSP).

21. Pokiaľ dovolatelia nastolili právne otázky týkajúce sa hodnotenia znaleckých posudkov súdom, je potrebné uviesť, že nejde o právne otázky, ktoré by v rozhodovacej praxi dovolacieho súdu neboli ešte vyriešené, ako to uvádzali dovolatelia, keď prípustnosť dovolania odvodzovali z ustanovenia § 421 ods. 1 písm. b) CSP. Napriek tomu - vzhľadom na to, že je sporné, kedy nejaké riešenie právnej otázky už možno považovať za ustálené, a aj s odkazom na viaceré rozhodnutia Ústavného súdu SR (naposledy III. ÚS 7/2023) - odvolací súd preskúmal aj to, či sa odvolací súd pri riešení dovolateľmi vymedzených právnych otázok neodklonil od rozhodovacej praxe dovolacieho súdu.

22. Pokiaľ ide o otázku dôkaznej sily znaleckého posudku predloženého stranou (účastníkom) konania, treba pripomenúť, že súd prvej inštancie vykonával a aj vyhodnocoval dokazovanie znaleckými posudkami ešte za účinnosti starej procesnej úpravy - zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „O.s.p.“). Tento procesný predpis na rozdiel od v súčasnosti účinného CSP neobsahoval úpravu súkromného znaleckého posudku. Vzhľadom na znenie § 127 ods. 1 O.s.p. považovala súdna prax posudky znalcov, ktorí neboli ustanovení súdom, za listinné dôkazy (porov. R 1/1981). Takto to konštatoval aj súd prvej inštancie v rozsudku v tejto veci.

23. To však neznamena, že by dôkazná sila posudku znalca, ktorého neustanovil súd v tom - ktorom súdnom konaní (a jeho posudok bol preto považovaný za listinný dôkaz), bola nižšia než dôkazná sila posudku súdom ustanoveného znalca. V tom čase účinný § 132 O.s.p. (podobne ako v súčasnosti § 191 ods. 1 CSP) ustanovoval, že súd hodnotí dôkazy podľa svojej úvahy (tzv. zásada voľného hodnotenia dôkazov), a to každý dôkaz jednotlivo a všetky dôkazy v ich vzájomnej súvislosti; pritom starostlivo prihliada na všetko, čo vyšlo za konania najavo. Teda aj za účinnosti O.s.p. platilo, že súd hodnotí znalecký posudok ako každý iný dôkaz, avšak s tým obmedzením, že vzhľadom na potrebu odborných znalostí súd nie je spôsobilý hodnotiť odborné závery znalca z hľadiska ich vecnej správnosti. Podstata hodnotenia znaleckého posudku spočíva v tom, že súd vezme do úvahy komplexnosť posudku, úplnosť odpovedí, vzťah posudku k iným vo veci vykonaným dôkazom a napokon vychádza aj zo zásad

správneho formálno-logického uvažovania.

24. Vyššie uvedené princípy hodnotenia dôkazov, vrátane hodnotenia znaleckého dokazovania, boli formulované vo viacerých rozhodnutiach Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, napr. uznesenie z 28. októbra 2014 sp. zn. 6Cdo/111/2012: „Vzhľadom na skutočnosť, že v prípadoch, v ktorých súd robí záver o nespôsobilosti poručiť zriaďť závet (resp. vykonať právny úkon - pozn. dovolacieho súdu v tejto veci) pre duševnú poruchu, už táto osoba nemôže predstúpiť pred súd a nemôže sama brániť svoje právo, resp. vyjadriť sa k prejavu svojej vôle, a nemôže byť už vyšetrená znalcami, presvedčivosť odôvodnenia rozsudku vyžaduje, aby znalecký posudok nebol jediným dôkazom, na ktorom súd postavil uvedený záver. Pokiaľ v konaní vyplynú z vykonaného dokazovania skutočnosti, ktoré záverom znaleckého posudku odporujú, presvedčivé odôvodnenie rozsudku má obsahovať aj výsledok konfrontácie znalca, resp. znalcov, s týmito skutkovými zisteniami.“

25. V rozsudku z 23. novembra 2011 sp. zn. 5Cdo/188/2010 dovolací súd konštatoval, že „súd znaleckým posudkom nie je viazaný, hodnotí ho ako ktorýkoľvek iný dôkaz, podľa zásad uvedených v § 132 (O.s.p.). Hodnoteniu nepodliehajú odborné znalecké závery z hľadiska ich správnosti, súd hodnotí len presvedčivosť posudku, pokiaľ ide o jeho úplnosť vo vzťahu k zadaniu, k zásadám logického myslenia a jeho súlad s ostatnými vykonanými dôkazmi. Pokiaľ sa s jeho závermi nestotožňuje, musí to v rozhodnutí odôvodniť.“

26. V uznesení z 27. mája 2020 sp. zn. 4Cdo/140/2019 (po podaní dovolania v tejto veci) dovolací súd uviedol, že „znalecký posudok [...] je len jedným z dôkazov vykonaných v konaní, ktorý podlieha hodnoteniu súdu v zmysle zásad uvedených v čl. 15 a § 191 CSP a jeho závery nemôžu byť súdom iba mechanicky preberané, pretože by to vo svojich dôsledkoch jednak znamenalo popretie možnosti súdu hodnotiť dôkazy podľa svojho vnútorného presvedčenia, privilegovanie znaleckého dôkazu a prenesenie zodpovednosti za skutkovú správnosť súdneho rozhodnutia na znalca, čo je postup z ústavného hľadiska neakceptovateľný, a jednak 'pri takomto postupe by sa mohli medicínske spory ponechať iba dišputám lekárskeho kapacit a sudcovia by ich závery za štát iba formálne potvrdzovali' (porov. nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. I. ÚS 3937/18). Súd síce nemôže hodnotiť správnosť odborných záverov vyjadrených znalcom, avšak tieto závery nemôže ani nekriticky preberať, ale v súlade so zásadou voľného hodnotenia dôkazov ich musí zhodnotiť vo vzťahu k skutkovým okolnostiam, ktoré vyplynuli z iných dôkazov, čiže či znalec prihliadol ku všetkým skutočnostiam, s ktorými sa mal vysporiadať, či sú jeho závery podložené výsledkami konania a logicky odôvodnené a či nie sú v rozpore s výsledkami ostatných vykonaných dôkazov. Ak vzniknú alebo ďalej pretrvávajú o niektorej odbornej otázke pochybnosti, súd ich nemôže sám odstrániť vlastným názorom, ale musí znalcovi uložiť, aby (písomne alebo v rámci jeho výsluchu) podal vysvetlenie a vyjadril sa k doplňujúcim otázkam či námietkam strán k znaleckému (odbornému) posudku, prípadne znalcov (odborne kvalifikované osoby) vzájomne konfrontovať. Ak má súd k dispozícii dva (či viacero) znaleckých (odborných) posudkov s rozdielnymi závermi o tej istej otázke, musí ich zhodnotiť v tom zmysle, ktorý z nich a z akých dôvodov vezme za podklad svojho rozhodnutia a z akých dôvodov nevychádza zo záveru druhého znaleckého (odborného) posudku (porov. R 45/1984).“

27. Napokon v uznesení z 24. marca 2022 sp. zn. 4Cdo/255/2021 (taktiež po podaní dovolania v tejto veci) dovolací súd pripomenul, že „za najhospodárnejší postup pri predložení dvoch rozdielných znaleckých posudkov možno považovať taký, keď súd sa snaží odstrániť nejasnosti, nedostatky, prípadné námietky strán výsluchom znalca a položením doplňujúcich otázok. Pri hodnotení súkromného znaleckého posudku súdom platia tie isté kritériá, ako pri hodnotení znaleckého posudku súdom ustanoveného znalca.“

28. Dovolací súd v tu posudzovanej veci odkazuje na vyššie uvedené závery, od ktorých nevidí dôvod sa odkloniť. Záver týkajúci sa súkromného znaleckého posudku, uvedený v uznesení sp. zn. 4Cdo/255/2021, je potrebné aplikovať aj na znalecký posudok predložený žalobcami v tejto veci, ktorý bol vypracovaný v inom súdnom konaní (znalecký posudok MUDr. Katonovej). Ak teda dovolatelia nastolili otázky hodnotenia znaleckého dokazovania súdom, resp. hodnotenia východísk a postupov

použitých znalcom, dovolací súd konštatuje, že žiaden z dôkazných prostriedkov nemá zákonom predpísanú vyššiu alebo nižšiu dôkaznú silu. Súd hodnotí znalecký posudok ako jeden z dôkazov na základe zásady voľného hodnotenia dôkazov, a to samostatne a aj vo vzájomnej súvislosti s inými dôkazmi. Hodnoteniu nepodliehajú odborné znalecké závery z hľadiska ich správnosti, avšak súd má zhodnotiť presvedčivosť posudku, pokiaľ ide o jeho úplnosť vo vzťahu k zadaniu, k zásadám logického myslenia a jeho súlad s ostatnými vykonanými dôkazmi. Prípadné pochybnosti môže súd odstrániť najmä výsluchom znalca, prípadne aj nariadením kontrolného znaleckého posúdenia.

29. Ako už bolo uvedené vyššie, súd prvej inštancie a odvolací súd postupovali v zmysle uvedených zásad hodnotenia dôkazov, keď (napriek konštatovaniu, že znalecký posudok MUDr. Katonovej považujú „len“ za listinný dôkaz) všetky tri znalecké posudky relevantne vyhodnotili samostatne a aj vo vzájomnej súvislosti a s prihliadnutím k ostatným dôkazom, pričom súd prvej inštancie všetkých troch znalcov aj ústne vypočul, a svoje závery i presvedčivo odôvodnili. Skutočnosť, že nevychádzali zo záveru znaleckého posudku T. W. o neschopnosti T. W. vykonať právny úkon, jasne zdôvodnili jednak tým, že toto posúdenie nebolo vykonané v čase uzavretia predmetnej zaopatrovacej zmluvy, ale až o takmer tri mesiace neskôr, a jednak zisteniami súdom ustanovených znalcov (pričom však nešlo o skutočný rozpor medzi závermi znaleckých posudkov - k tomu viď vyššie, bod 17. tohto odôvodnenia), ale aj písomným vyjadrením samotnej T. W., že nie je možné presvedčivo zistiť skutočný psychický stav T. W. v čase uzavretia predmetnej zmluvy, pričom súdy sa vysporiadali aj s vykonanými výsluchmi svedkov. Toto hodnotenie dôkazov - ako tiež už bolo uvedené vyššie - je v súlade s princípom voľného hodnotenia dôkazov a aj s princípmi formálnej logiky, preto dovolací súd nemôže vstupovať do jeho záverov.

30. Na záver považuje dovolací súd za potrebné uviesť, že Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím preferuje skôr zdržanlivosť než paternalistický prístup vo vzťahu k osobám s duševným postihnutím. Preto treba brať do úvahy vôľu a preferencie osoby trpiacej duševnou poruchou (viď Všeobecný komentár č. 1 Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím z 11. apríla 2014). Článok 12 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím smeruje k zaisteniu platnosti právnych úkonov či právneho konania postihnutých osôb, teda vysloviť neplatnosť právneho úkonu je možné len vtedy, ak je bezpečne zistené, že účastník právneho úkonu nedokázal posúdiť následky svojho konania alebo svoje konanie ovládnuť. Bezpečné zistenie nemusí vždy znamenať stopercentnú istotu, avšak v tu posudzovanej veci nebola takáto skutočnosť (neschopnosť posúdiť následky svojho konania alebo svoje konanie ovládnuť) u T. W. v čase uzavretia predmetnej zaopatrovacej zmluvy zistená nielen s pravdepodobnosťou vylučujúcou rozumné pochybnosti, ale ani s podstatne menšou pravdepodobnosťou, keď súdy správne dospeli k záveru, že takáto skutočnosť (v čase uzavretia zaopatrovacej zmluvy) nevyplyvala zo žiadneho z troch znaleckých posudkov a ani z výpovedí svedkov pri ich hodnotení vo vzájomnej súvislosti.

31. Dovolací súd teda dospel k záveru, že konanie pred odvolacím súdom netrpelo vadou podľa § 420 písm. f) CSP a vo vzťahu k právnym otázkam predloženým dovolateľmi odvolací súd vec správne právne posúdil, keď postupoval v súlade s vyššie citovanou rozhodovacou praxou dovolacieho súdu. Preto dovolací súd považoval podané dovolanie za nedôvodné a zamietol ho (§ 448 CSP).

32. O nároku na náhradu trov dovolacieho konania dovolací súd rozhodol podľa § 453 ods. 1 CSP v spojení s § 262 ods. 1 CSP a § 255 ods. 1 CSP. Keďže žalovaní 1/ a 2/ boli v dovolacom konaní plne úspešní, priznal im dovolací súd nárok na náhradu trov dovolacieho konania proti neúspešným dovolateľom. O výške náhrady týchto trov rozhodne súd prvej inštancie samostatným uznesením (§ 262 ods. 2 CSP).

33. Toto rozhodnutie prijal senát najvyššieho súdu pomerom hlasov 3 : 0.

Poučenie:

Proti tomuto rozsudku nie je prípustný opravný prostriedok.